

I
UNA XICA TAN NETA...

Júlia es va cenyir les vetes del brial a la cintura, ben serrades, fins que li va mancar la respiració. Va deixar caure la falda, i la va arromangar una miqueta, des de la cintura, perquè curtejara i eixiren les puntes del brial per sota. Va agafar l'espillet i el va dipositar amb cura a sobre del marbre de la còmoda. De sempre que hi recordava dues taques, a l'espillet: l'una, en el racó de dalt, a l'esquerra, no li feia ni mica de nosa; l'altra, però, tenia l'habilitat de plantar-se-li al mig del nas, com una piga de vella xacrosa. La mateixa piga que tenia Milagros, la vella dels ous. El va repenjar en l'espelma, però, com que estava mig consumida, l'espill quedava massa inclinat i amb prou faenes s'hi veia el serrell i el capdamunt del cap. El va posar, aleshores, a sobre de l'alt capçal del llit, de fusta treballada. El llit li havia arribat de l'àvia Miquela, la dels sets gats, que, tot i tindre tantes altres vides, moriren l'endemà del traspàs de l'ama. Tots set alhora. «Un malefici», que deia la mare.

Va pujar, de genolls, al llit i va estirar el cos per veure's tan bé com poguera. La llum era escassa, a les set del matí. Encara que fóra primavera. Però tan matinet, la fresqueta entrava per sota la porta i pels badalls de la finestra, al primer pis del número tretze del carrer de Sant Francesc.

Va alçar els rínxols, del tos cap amunt, i els va anar fixant amb els ganxos de monyo. Va recomençar tres vegades, perquè relliscaven, el cabell net de la vespra.

El collet blanc de cretona tenia les vores gastades, de tanta planxa i tant de lleixiu. Però així, de lluny... Júlia pensava en la senyora Cecília, la dona de l'amo, que portava unes faldes tan amples que no podia traspassar la porta de la fàbrica, oberta a dues fulles, si no es posava de costat. I amb la capa, de vellut, que tenia un collàs folgat com si no saberen què fer-ne, de tanta tela sobrera. Però ella feia uns rínxols més espessos i un castany brillant i vermellós. I la cintura prima. I les cuixes. De seda fina, que deia la mare, que les acariciava els diumenges, quan la despertava a les dotze i li feia cosconelles com si fóra una xiqueta.

Va mirar, desconsolada, les espartenyetes, que ja no tenien adobador, i la brutícia les amarava, de l'espart de la sola a la tela cimera. I les cintes, ornades de nusos, tan trencadetes. Reposaven, paral·leles, a sota el llit. La mare cantussejava a la cuina:

*Quina escala més llarga
del portal fins al primer,
si l'espelma se t'apaga
i apareix Llucifer.*

Júlia va descansar els peus sobre les rajoles, fredes com el marbre, i d'una corredissa es va ficar a la cambra de la mare. La porta de l'armari de lluna, de l'àvia Miquela, va fer un renou de grinyols, com una barca quan bufa llevant. Però la mare, entre que sordejava i que cantava, va continuar:

*Salta, salta, els escalons,
que el dimoni espia.*

*Canta mil cançons
i de tot malfia...*

Hi va trobar les calces de cotó blanc, sargides pel taló i la puntera, però noves fins a la cuixa. Es va posar també les lligacames, que li venien massa amples.

De nou a la seua cambra es va posar una agulla de gafa en cada lligacama, per sostindre-les, i es va calçar les botes dels dies de festa. Va recordar, però, que la del peu dret tenia el taló balder. Així que, colp a colp, el va anar reblant contra el pal del capçal del llit. El va fixar malament, però aguantava. Va mirar cap avall, les faldilles una mica alçades, per veure's els peus. Després, va tancar els ulls, va prendre aire i es va posar les mans a les anques. Aleshores es va veure amb un brial que feia les faldilles tan amples com la porta de la fàbrica, i un vestit que, en comptes de gris i de sarja, era de vellut vermell, fosc i clar, com si fera aigües. I una cinta de seda subjectant els rínxols. També de vellut vermell. Però, així, magenta, que no semblara una donassa, sinó una senyoreta de casa bona. I les puntes del brial traurien una resplendor de blanc esclatant a sota els plecs del capdavall. I un barret? No: massa jove. I fadrina. Faria donassa, si en portava. Potser un velet, no massa atapeït, que es veren els ulls. I les obreres: «Bon dia, senyora Júlia.» «No s'acoste, que es pot embrutar.» «Servidora avisarà el senyoret».

—Júlia, mira la llet, que no se n'isca! Vaig a agranar el carrer.

Es va esperar, els ulls ara oberts, però les mans encara a les anques i el cervell enterbolit de somnis, que la porta petara, i va eixir de la cambra.

Que si se n'eixia la llet! N'hi havia un mar, a sobre dels foguers. Va apartar el perol del foc, amb un drap, per no cremar-se, i va recollir tot el suc blanc, ardent, que va poder arreplegar amb la baieta. Cantant cantant, la mare no hi havia fet ni una ullada. A la taula, que ja no tenia potes, primes com fils de tan refregades, l'esmorzar de la mare. El va mirar amb fàstic: una ceba, partida, amb quatre grans de sal i un ragim de vinagre, i una arengada que empudeïa la cuina. Un rosegó de pa. I mig got de vi, d'aquell aspre.

«Que roí!» Va baixar el bol de l'armari. Va tornar a agafar el drap per servir la llet del perol bullent. Va estirar el calaix de la taula i en va traure un altre rosegó de pa: el va anar esbocinant a dins la llet bufant i bufant.

Júlia tenia les galtes enceses, de l'escalfor de la llet a dins del bol. No va sentir la mare:

–Que hui és diumenge?

–No l'havia sentida. La llet se n'ha eixit, una altra volta... He eixugat els foguers... No massa, perquè em cremava.

–I les meues calces! I les botetes! Però, és que creus que et duraran tota la vida si les portes cada dia? I quan s'hagen trencat? Recolló, ets la xica més rara que he vist en la meua vida!

–M'ha fet il·lusió... Esmorzem?

–I el brial! I què et posaràs diumenge, eh? Digues-m'ho, va!

–Aniré amb compte.

–A la fàbrica? Que et penses que jo cace coloms?

–Hi tinc un davantal.

–I no hi traspassa el greix, eh?

–Si vas una miqueta a espai... no m'he empastifat mai, que li ho diga Glòria...

–Glòria deixa-la tranquil·la, que ningú no l’ha cridada.

–No és cap mal voler ser una xica neta.

–Neta és una cosa, i empolainada com si fóra festa és una altra cosa. Jo sordege, però tinc uns ulls que no se m’escapares.

–Esmorzem, mare?

–Quan jo ho diga. O és que ja no mane en esta casa?

–No ho dic per manar, jo, sinó perquè farem tard, si no ens afanyem.

La mare va remugar, tot l’esmorzar. Mastegava, més amb les genives que amb les dents, el rosegó de pa amb la ceba i l’arengada. Perquè tenia la mala sort que els queixals que li faltaven de dalt eren els de la dreta i els que li faltaven de baix, els de l’esquerra. Així doncs, ni a l’un costat ni a l’altre no podia mastegar. Colp de geniva va, colp de geniva ve, anava fent el fet, amb algun esbufec, uns quants «Ai, mare!» i algunes passades de mà pels llavis. Júlia agafava el bol amb les puntetes dels dits, per por de cremar-se, bufava dins i feia glopets curts, sense soroll, com les senyoretetes. No s’eixugava els llavis més que amb el drap de la cuina. I, si mai no tenia mocs, acuitava a traure un mocadoret, net com un núvol de cel d’estiu, de la bocamànega.

El pare, que havia llegit tantes coses i que havia viatjat al Marroc quan va servir en l’exèrcit, li ho havia explicat mil vegades:

–Els rics no roten mai, ni es tiren pets, ni esternuden, ni tussen.

I si ella, Júlia, que aleshores no alçava un pam de terra, li preguntava:

–I com s’ho fan, si no es poden aguantar?

–No ho sé. Però és veritat: no fan mai res de tot això. Deuen estar fets d’una pasta diferent.

Els pets, sí, es poden aguantar. Però, si et ve la tos, o l’esternut, o aquell soroll de budells buits que sona a la fàbrica a la una, quan la gana es referma i el xiulet no arriba mai a tocar, això no hi ha qui s’ho aguante. Però sí que es poden fer fora els mocs, amb el mocadoret de la bocamànega, i si li venia tos, un badall o un esternut, posava la mà davant de la boca. «Sense trencar un ou», que li deien a la fàbrica.

–No t’ho faré llevar, que prou que t’ho trobaràs per Sant Jordi, que ho tindràs rebregat. Però a la nit, ho vull net. Així que, cansada o no, a la pica a fregar brians, calces i botes. I si se’t trenca un sol fil, per Sant Jordi em portes unes calces noves, que jo no aniré descalça.

–Sí, mare.

–Ni mare, ni pare: tu a callar i a obeir. Que els díhuit anys no són anys de criatura, sinó de dona feta. Ja havies nascut tu, quan jo en tenia díhuit.

–Bé que em bull la llet, mare, cada matí.

–Sí, com si fores una xiqueta. Casa’t! Casa’t i veuràs, qui et bull la llet!

–No s’enfade, mare, que ho portaré tot tan net com si no haguera eixit de casa. I ho deixaré com ho he agafat. Però la llet, al matí, és bona per a la panxa, que bé que ho va dir el metge, quan vaig patir les febres.

Vicenta va tancar els ulls un instant i va negar lentament amb el cap, en un gest de fatiga i de no voler discutir més. Bonegava, però, per bonegar. En el fons, la filla llepafils, de mirà’m i no em toques, és l’enveja de les altres mares, que sempre s’escarrassen per les gandules de les filles, que, veges

tu, arriben tan cansades que no les fan rentar ni els renecs dels homes, que és una cosa que no es pot suportar.

—Anem, mare?

—Jo ja estic al carrer.

Van enfilear la costera. Al capdamunt, «no t'entretengues, que ara el dia és llarg, però hi ha molt de mussol a les nou de la nit!». I «no gaste lleixiu, que no se li curaran mai les llagues. Pose sabó, i si els senyorets protesten, els tira l'ull».

Amb el pas lleuger, es podia arribar en mitja hora a la fàbrica. I a la primavera era una mitja hora que enamorava, de tants refilets de pardals i de tantes llums de coloraines a l'abast de la vista. La carmanyola, dins de la bossa, li colpejava la cuixa a cada contorneig del pas. L'aire flairava fems, però fems nous, de matinet, i el solet escalfava la punta del nas. Júlia portava, amb precaució, les faldes i el brial un poc arromangats, per no arrossegar la terra, que al matí és humida i deixa unes taques de deixar-s'hi els dits fregant. Va veure els codonyers a la dreta, encara lluny. Va forçar el pas. El xiulet no tardaria a sonar.

«Sóc una dama que va d'excursió. No: que s'ha perdut en una excursió.» Va travessar el pontet que creuava el Barxell. «Ara arribe al casalici. Les fadrines m'han preparat catifes de flors per a rebre'm.» El xiulet va començar a emetre la seua única nota, llarga, metàl·lica, enutjosa. Va forçar més el pas. El vent va enderrocar el breu artifici del monyo.

*El polisson posat,
el monyo ben lluent,
els rissos a la cara
i morint-se de fam.*

Quan es va lligar el davantal, ja sorollaven les màquines. L'estamera nova, que portava Glòria, grinyolava, mancada d'oli. Quan l'encarregat va fer la primera ronda, Júlia feia anar el teler a tota màquina, i si hom no mirava el panteix agitat del pit i els colors de les galtes, ningú no s'hauria adonat que, per un no res, havia estat a punt d'arribar tard a la fàbrica.

Si els pardals refileven, ara ja no se sentien, i si el monyo, enderrocat del tot, havia perdut els ganxos, no ho diria ningú, perquè els rínxols de la Júlia, que no podien ser més naturals, queien sobre els muscles com si un regiment de pentinadores n'hagueren tingut cura.

Júlia alentia ara i adés l'estamera vella i s'eixugava amb el drap les manetes. El suc, però, si es ficava dins de les ungles, ni draps ni sosa no l'esborraven. I ella tractava d'impedir-ho. Alentia, però no parava, perquè el senyor Rafael l'hauria bonegada.

Un nus. El tercer, i si s'aturava el txic-txac, el senyor Rafael no trigava a traure el nas —«Què fa aturada, la quinze?»—, i aleshores les explicacions sobraven. Mariona, *la Rulls*, estossejava sense aturar la màquina, que trontollava entre les seues mans com si tinguera singlot. I Vicenta, *la Pigada*, que parava front per front de Júlia, alçava els ulls i el nas pigat per fer una llambregada a la veïna. «Hui tampoc no es tacarà, encara que la tinga oliosa! Olor la fortor del greix, Júlia!»

La Pardala renegava tot el repertori: «Un altre fill, Déu reconsegat, em cague en dena!». I la vella Llomillo, amb el ventre inflat d'hidropesia, tenia l'esguard trencat, regalimant llàgrimes de vella, i celles punxones de vella. La vida.

—Que no pixes ací, que per a això hi ha el pati! No podeu ser més porques, filles de la gran mare? Otilia, dona, que no

ho veus, que la teua filla torna a estar descalça, i que put més que el formatge francès?

El senyor Rafael tenia les celles juntes, ja aviciades de tant enfadar-se. Ell bé que orinava en el racó de la finestra, o és que creia que les dones no saben com són les anques d'un home quan pixa?

–Ai! –la menuda de cal Sevillano s'havia enganxat un dit. Renecs del senyor Rafael. «No pareu les màquines, gandules, no les pareu!» Un rajolí d'alcohol, de la farmaciola, i quatre laments, en castellà.

De sobte, el senyor Rafael es va posar a somriure, d'orella a orella:

–Senyoret! Tinga bon dia. Portem un bon ritme. I un sol accident en tot el matí.

Perquè Josep Romeu, l'amo, havia entrat a la nau de les dones, la de les estameres, que no feien mantes ni drap, sinó cretona fina, de colors estampats. Hi venia amb la capa i amb el bastó, com de visita. Amb el senyor de la barba grisa, com ahir. El senyor Rafael es va ajupir d'esquena i va ajuntar les mans, com feia mossèn Salvador a l'hora del sermó, i les fregava. Es va posar al costat de l'amo, per informar. Però aquest el va esbandir amb un gest, lleugeríssim, amb el puny de plata del bastó.

–Ja me'l va ensenyar ahir, aquest departament, Romeu.

–És que n'estic orgullós, m'ha de creure. No trobarà altres cretones com les meues. La maquinària és anglesa. Menys les dos estameres velles, que són alemanyes. Quan les vaig portar, en tot Alcoi encara no n'havien sentit ni parlar. Encara vivia el pare. I mai, ni un sol dia, no han deixat de funcionar.

–Però jo, d'això, Romeu, no n'he de fer res. El que vull és que parlem per fi de la debanadora. Que això sí que és

una novetat. I no de fa quinze anys, sinó d'ara mateix. A Barcelona s'ha imposat. Si vol, pot escriure a qui vulgui. I ja sap com som els catalans...

El senyoret, però, mandrejava. Les obreres aguantaven la respiració: «Si se'm trenca un fil ara...!». I les màquines volaven.

Josep Romeu era un home alt, de cabell fosc, que començava a grisejar, partit per una clenxa al mig del cap. Una barba discreta, amb pocs fils blancs. De lluny tenia encara bona estampa, als seus quaranta-cinc anys. De prop era una altra cosa. Perquè ell, com li havia passat a son pare, era obès. Sobretot de cintura. I el pap prominent, tant que la barba hi descansava, com si no tinguera coll. El més curiós del seu rostre és que no tenia celles; quatre pelets de mala mort que, de lluny, no es distingien. Semblava, en més vell, un angelot dels de l'església de Sant Agustí. Una cara balba i un cos de ventre prominent. Però, feia patxoca. Sobretot amb la capa, que mai no li havien vist voleiar a la fàbrica. Només al despatx, quan entrava, ben matinet, i quan eixia, a boca de nit, pel caminó de trànsit. Tenia les mans blanques, com de dona, i les ungles tan polides i repolides que semblaven nacre. I el segell d'or relluïa, recollint els reflexos de les finestres, polsoses.

Va continuar caminant, tibant la figura, entre els telers.

—Bones xiques i bones obreres, Segura! —va dir en veu alta. I les obreres, vinga pegar-li al pedal, a les mans, a la corredora, a la llançadora.

—Millors que els homes. Aquestes no es capfiquen en teories de somiatruïtes —va dir el visitant, amb veu més cautelosa. I Remei, que tenia l'home al penal de Sant Ferran, a Alacant, va mormolar:

–Malparit!

Quan va arribar, l'amo, al davant de Júlia, les màquines van esmoreir el soroll. Tothom ho esperava, que se li adreçaria. I ella més encara. Per això continuava amb la mirada tossudament abaixada, seguint la filadora i les seues giragonses.

–Vostè és Júlia, no? Júlia Solbes, si no vaig errat.

I ella confosa, roja com un pebret, i sense alçar els ulls, va assentir.

–M'agrada conèixer-les. Com una família. Sé els maldecaps de quasi totes. Crec que s'ha de fer així, i així ho faig.

L'altre va dir que bé, tot avorrit. Però també va reparar, com les obreres, que, a aquella joveneta, de colors a les galtes, li havia dit de vostè.

–I la mare? –va prosseguir—. Serveix el senyor Leandre, el de la foneria, no?

Ella va assentir de nou i va alçar la mirada un instant.

La Pigada tenia els ulls mirant de fit a fit el rostre de Júlia. Els ullets, tan petitius, els obria amb la fixesa de qui mai no ha mirat una cara, i la veia cada dia, cada hora, a Júlia.

–No li agradaria més portar l'estamera nova?

–No, senyor –amb un filet de veu—. Estic acostumada a la quinze.

–Vostè, Júlia, està contenta? M'agradaria que ho sentira este senyor.

Júlia va pensar en l'ama i en les faldes que no s'encabien per la porta de la fàbrica si no es posava de costat. I en les arrugues i el queixal d'or. I va tibar el cosset i va mirar valenta a la cara de l'amo:

–Estic contenta, senyoret. A l'hivern fa fred ací dins. Però ara s'hi està bé.

Un xiulet llarg i penetrant va retrunyir de lluny. L'hora de dinar. I les obreres fent anar les màquines, com si foren sordes. I maleint la visita de l'amo, mortes de fam.

–Vol dir que a l'hivern no treballa a gust en ma casa?

–Sí, senyoret. Jo no volia dir això.

Quan van marxar, les dones es van precipitar fora dels estrets corredors que hi havia entre les màquines, i van anar a les carmanyoles. Una hora per a dinar. Més que enlloc. Hui, només tres quarts. Algunes cantaven. Unes poques es van acostar al poal, a esbandir-se les mans.

Quan Júlia seia al pedrís, amb la Llomillo i Glòria, i encara no havien encetat les paraules, s'hi va acostar el senyor Rafael:

–Que t'has begut l'enteniment, mocosa? O és que creus que l'amo ve ací per escoltar les teues gràcies?

–No, senyor.

–Ni senyor ni collons! Què és això, que a l'hivern la senyora té fred a la fàbrica? O és que creus que venim ací a escalfar-nos?

–Jo no ho he dit amb eixa intenció. Però l'amo...

–Vols que hi pose una ratlla, a la llibreta? Això vols? O és que ja no recordes que treballes ací per caritat?

–Jo treballe com totes.

–Però totes, senyorassa, no han d'amagar certes coses.

–Jo no m'amague de res, senyor Rafael.

–No? Ja en parlarem, d'això. O és que creus que t'hauria acollit com una filla, com una filla, sí senyor, l'amo, amb un pare criminal?

–Mon pare no era cap criminal! I deixem estar, que jo no he dit res que poguera ofendre ningú!

–Tu ets una descarada! I una desagraïda! Que és la pitjor cosa que pot ser una persona. Digues a la gitana de ta mare que o et talla la llengua o ho faré jo.

–Ma mare no és cap gitana! –i Júlia mirava les faves fredes del dinar amb les galtes regalimades de llàgrimes.

–A callar! I a veure si aprens que, quan ve l'amo, se'l respecta.

Júlia plorava, entre sanglots. Havia oblidat arromangar-se la falda i el brial es xopava a terra. Glòria li acariciava els cabells.

–No plores, dona! Això és el que ell vol. És que no ho comprens? Li fa més goig que tu plores que un colp de ventre de la Remeiot!

–És que no me'n passa cap! Em té mania!

–Enveja! Això és el que té. No pot aguantar que l'amo s'adreça a una de nosaltres.

–Només s'adreça a ella –va comentar la Llomillet, amb malícia.

–També la punxaràs, tu?

A la fi, van menjar. En silenci.

El sol picava de valent. Els codonyers lluien ja fruita. Enguany serien dolços, que la calor havia vingut d'horeta. Caminaven, algunes abraçades de la cintura, fins a la font. No sols hi van beure. Les més joves ruixaven les lentes, que arribaven les últimes amb les espartenyees esbatanades. Reien com boges. I Júlia es va apartar, per no embrutar-se, però ja tenia els ulls reposats i serens.

El xiulet les va cridar. La tensió del matí, amb la visita de l'amo, i l'escalforeta del sol, les havia animades, i xarraven, enmig dels impropis del senyor Rafael.

–Calla, calçasses! Llepaculs!

–Qui ha dit això?

I les rialles, les paraulotes gruixudes. El soroll infernal. Les mosques, que enguany matinejaven, les malparides.

A les set, però, ja no se sentia una ànima. Els peus els tenien inflats, tantes hores dretes. Les velles renegaven. Es queixaven a crits.

Júlia tenia els turmells de pedra, i els canyells, de goma. No sentia dolor. Només fatiga. El gran sospir de les nou va ser aquell dia llarguíssim. Ja és l'hora! Ja hem acabat, hui. Ja està.

Júlia es va passar els cordons de les botes, que havia afluixat a mitja vesprada. Mil agulles a l'esquena. Les cares eren, ara, ben lletges. Les de les velles, horribles.

–Té'n vas sola o t'espera Rafelet?

–No ho sé.

El fanal il·luminava la cara de Rafelet, que treballava a les bobinadores. Si no feia torn de nit, l'esperava sempre en el mateix lloc. I l'acompanyava fins al portal. Els homes són més forts, perquè ella mai no tenia esma per badar boca. Ell, en canvi, garlava, cantava, xiulava...

Glòria anava amb ells fins al Tou, sense dir ni una paraula en tot el camí, el cap cot de cansament. Rafelet parlava com si estiguessen tots dos sols, acostumats al silenci de Glòria. Júlia sabia després, diumenge, si eixien juntes, agafades de la mà, a voltejar la Plaça, que bé que ho havia sentit tot. Però no calia comentar-ho a Rafelet. Tampoc no era cap secret.

–Nosaltres a fer baietes perquè les dones les trenquen, a colps de fregar. El Geperut diu que... –va vacil·lar perquè acabava de recordar que era un malnom que no agradava a

Júlia. Ella va callar, però—. Blanes diu que l'encarregat ha dit que ens guardarà la plaça després d'anar a servir. Però jo encara hi tinc fe. Al cap i a la fi, el pare està impedit, i això és com si la mare fóra viuda. I això no ho dic jo, eh?, que és el pare qui ho diu. A l'hora de portar el pa a casa bé que té raó, i això és el que hi hauria de comptar. Però no ho sé, no ho sé... El Gepe..., Blanes, vull dir, encara somia que faran les llesves voluntàries, però això sí que no m'ho crec. El meu cas és diferent del seu, que té dos germans majors i el pare fort com una carrasca. Però jo, amb l'Andreuet, pobret... I això que, amb deu anys que té guanya dos quinzets. Espavilat sí que ho és. Però, quan me'n vaja, la mare haurà de ser l'escarràs.

El xicot parlava ara baixet, afluixant el pas sense adonar-se'n. Júlia, que s'havia avançat unes passes, va comentar:

—No sé per què li dieu això.

—Què?

—Això tan lleig que li dieu a Remigi.

—*Geperut?* No ho sé. Ve de l'avi, crec. O del besavi. Júlia: i si ens casarem abans? Ja sé que per a tu seria un sacrifici, però seria la salvació de ma casa. No és que t'ho demane. Només vull que t'ho penses. Pitjor que ara, tampoc estaries.

—Encara falten més de huit mesos. Ja tindrem temps de parlar-ne.

Si es deslliurava, ella hauria de continuar a la fàbrica, per ajudar. Perquè bé haurien de comprar alguns mobles. Viurien a casa de Rafelet, i haurien de muntar-hi una cambra. I si no, més encara, hauria de treballar. I, d'una manera o altra, l'impedit se'l carregava ella. Perquè, com si ho vera, la sogra, el dia que ella entrara en la casa, ja no s'alçava de la poltrona. I a queixar-se. I això encara, que la faena s'ha d'agafar com ve, i

fer-la ben feta. Però, era tan bruta!, tan escorcolladora, tan mala llengua! El vell Aracil, encara que impedit, era més persona. Havia estat un home d'acció. Dels progressistes. Ara, ja...

–Ta mare és la que em fa por. Si li diem de casar-nos abans d'anar a servir, traurà les urpes.

–No té urpes, ella.

–És una manera de parlar, dona. Però es pot saber què et passa?

–El senyor Rafael, que li ha dit gitana, a la mare –i uns llagrimots li van solcar les galtes.

–I n'has de fer cas? Vinga, dona, no plores!

–I al pare, criminal.

–Si me'l trobe, li partisc els morros!

Rafelet va intentar agafar-li la punta dels dits, en un gest amical. Ella, però, va retirar la mà.

–Bona nit! –Glòria es va acomiadar, sense girar-se a mirar-los. Era ja fosc del tot. Rafelet va contestar d'esma i va mirar els ulls fixos, de la promesa. Lluien encara, però no plorava.

–És que t'ha marmolat, per alguna cosa? –i va acostar la mà fins al muscle de la xica.

–Jo no faig mai res perquè em boneguen. Ni a la fàbrica ni a casa. Tu ja ho saps.

–Però per algun motiu et deu haver insultat. Té mal geni, però és de fiar. Sé que no li ha posat mai una mà damunt a cap obrera. Ni ho farà mai. I això que és casat...

–Això diu la mare, també.

–Per què, doncs, s'ha ficat amb tu? –Rafelet es va plantar davant, barrant-li el pas, i a poc a poc va acostar els dits a la barbata de la xica i li va alçar la cara. Ella el va mirar un

instant, amb la mirada d'estar ben lluny. Amb prou faenes es veien. Ell va acostar els llavis als d'ella.

–Això sí que no, Rafelet! Quan ens casem.

–Per un bes...! No has de ser tan exagerada. O és que creus que ho són, les altres? I em referisc a les bones xiques. Sóc el teu promès. D'ací a uns mesos, podríem estar casats.

–Però jo sóc diferent!

–Ets una dona, em sembla.

–A mi, eixes coses... em fan fàstic.

–I jo? Et faig fàstic també? Contesta. –El xicot s'havia posat seriós. Seriós de debò. La mirava amb franquesa, directament als ulls.

–Anem, que és molt tard, Rafelet.

–Contesta'm, Júlia.

–Sí. –I va escopir lentament.– Quan fas eixes coses, em fas fàstic. Més fàstic encara que si fóra un altre.

Ell va callar, es va posar al seu costat i va continuar el camí. Ella el va seguir. Sense un mot. En arribar al portal, li va agafar, però, la clauassa i va obrir suaument. A ella sempre li costava. Li la va tornar. Però s'ho va repensar.

–Júlia, què et passa?

–Ja t'ho he dit. El senyor Rafael ha dit a la mare gitana, i al pare criminal.

–Júlia, jo et vull molt. Si vols, ens podem esperar que vinga de servir i que em posen a la secció dels mecànics, que m'ho tenen promès. Guanyaré més i tu no hauràs d'anar a treballar. Més no puc fer.

–No és això, Rafelet. A més, això voldria dir esperar molt de temps, més de tres anys. I després viurem en l'estretor. Serien quatre persones, i Andreuet, per a tu sol. I potser...

–Potser, no, segur: tindrem família, Júlia. Però aleshores Andreuet ja serà un home. El pa a taula no faltará, d'això, si no em passa res, me'n faig responsable.

–Ets un bon xic, Rafelet –va dir la Júlia amb una nota de tendresa en la veu.

–Júlia, tu saps com et vull? No tinc altre pensament que tu, ni cap il·lusió que tu. Ets tan bonica! Tan neta!

–Doncs a ta mare no li faig massa gràcia.

–Tens una manera de dir les coses!

–Ni a ta mare ni a ningú. I saps per què? Que si la mare és gitana, que si és bruixa, que si... que sé jo!

–Però no faces cas, dona. Són històries velles.

–Què en saps tu, d'eixes històries velles?

–Res, dona. Ta mare havia passat les mans. I feia herbots.

–Era curandera, de jove! Però no gitana, ni bruixa.

–Bufa, xica, quin humor que gastes! Ara, a dormir, que això és cansament.

O potser sí que ho era, de bruixa. I què? Júlia pujava els esglaons, repenjan-se amb la mà a la paret. Va entrar a les palpentès. Les brases encara duraven al foguer. Va escalfar un moment l'olla. Estava bona, la sopa. Va repetir. I va triar els trossets de cansalada que hi nadaven. El cresol estava mig apagat. Però tot i això va sentir renegar la mare, que havia parat de roncar.

–Que són més de les deu, reconsagrada! I t'has de llavar el brial i les calces! O és que ara viurem de nits, com els mussols?

Quan es va llevar les botetes, les rajoles estaven delicioses, tan fresques.

Va rentar a la cuina mateix, sense fer soroll, amb un centímet de llum. Una ditada de llard a les botetes i quatre fregades. Quan per fi es va colgar al llit, l'esquena, partida en dos trossos, s'hi va trobar la glòria. Va sospirar.

–I demà encara és dijous!

Sentia a la gola encara el gust salat de les llàgrimes. Va fregar el cap en el coixí i va sentir una punxada. Es va llevar un ganxo que havia quedat amagat entre els rínxols. Aleshores es va palpar el cap i es va recordar del monyo que s'havia fet al matí. I també de la correguda per a arribar a l'hora. I que el ventet bufava.

–Quina pinta, quina pinta! Què deu haver pensat l'amo, tan despenjada que em deu haver vist?

I la boira del son la va embolcallar a la fi.

No va gosar, l'endemà, repetir la gesta de les botetes i del brial. Però aquesta volta es va fer un monyo tan ben aguantat que no li'l desfaria ningú. I encara, un llacet sota el coll. Era de la nina que li havien donat unes mongetes quan va passar allò del pare. Havia estat més de deu dies en un convent d'Alacant, quan allò del pare. Quan la mare va vindre a buscar-la i se'n tornaren a Alcoi, la pobra tenia vint anys més que quan hi van arribar. La nina, la mare no la va voler.

–Amb una mà ens ofeguem i amb l'altra ens doneu nines!
–els havia dit, plena de ràbia i d'un rancor inacabable. Les monges abaixaren el cap, i una es va senyar i tot. Havia fet diana, la mare. Ben poca cosa, en aquelles circumstàncies! Però Júlia, que la nina ni se l'havia mirada, tenia a la butxaca del davantal una cinta, de color rosa, que la nina tenia per cinturó. No se'n devien haver adonat, perquè no en van dir

res. A la mare, no va gosar dir-li-ho. Va sentir remordiments, de tindre-la, i havia pensat tirar-la al foc. Era com una traïció al pare. Però un dia, quan ja tenia setze anys, la va retrobar fent neteja de calaixos, se la va emprovar i li va agradar. Calia posar-se-la poques voltes perquè si una xica porta una cosa sempre, acaben identificant-la.

–Sí, home, la del llacet!

O la de l'escapulari, o la de les floretes, o la de la jaqueta de punt. Però aquell dia, sí. Se la posaria. A l'espillet, esquivant la taca que li feia una piga al nas, es va agradar. «Si només es vera la cara!»

A migdia, el senyor Rafael, que no havia aparegut des de primera hora, va passar tres voltes davant d'ella, mirant-la de reüll i sense badar boca. Júlia estava espantada i treballava tan de pressa com podia. Fins i tot li va caure una goteta de greix a la falda, i no va gosar ni espolsar-se-la. La Pigada tenia els ulls esbatanats i el front gris i humit, de la por que estava passant. Estava a punt d'armar-se'n una de ben grossa! Totes les obreres ho havien olorat. I el senyor Rafael passejava, amb les mans a l'esquena, i observava de reüll a Júlia. Va mirar el rellotge. A les dotze i mitja en punt es va acostar a Júlia. La Pigada estava a punt de plorar.

–Júlia.

Ho havia dit sense cridar. Gairebé semblava humil.

Júlia, que tenia el cor tan disparat com la màquina, el va mirar esporuguida.

–Diga, senyor Rafael.

–L'amo vol parlar amb tu.

A ella se li va tallar la respiració.

–Sí. Vés-hi ara mateix. M'ha dit abans del xiulet.

Totes les màquines es van parar. El senyor Rafael havia parlat baix però, potser per instint, havia arribat a orelles de totes. Ni una no recordava una cosa semblant. Esbrincades grosses, sí. Comiats fulminants, també. I més d'una galtada i fins i tot algun colp de puny a la cara.

Júlia estava blanca i li tremolaven els polsos. Però tot d'una, com si es refera, va dir:

—Ara hi vaig —i es va dreçar, plena de dignitat.

Caminava, la barbata enlaire, precedida del senyor Rafael, entre els passadissos estrets, fets d'envans de fusta fins a la meitat, i l'altra meitat, fins al trespol, de vidre d'aquell arrugat, perquè deixara passar la claror, però no el que passa a dins. Eren els despatxos. Hi havia un silenci estrany, perquè la ferum de borra era la mateixa que a la nau, i així, sense soroll, feia estrany. Com són les coses del pensament, que ningú no pot lligar-les, que la Júlia tenia al cap la tonada de *La presumida*:

*Ale, ale, ale!, que això no té raó,
que si ella porta rissos també en porte jo.
El monyo ben lluent, el polisson ben alt,
els rissos a la cara i morint-se de fam...*

—És ací. —L'encarregat va tustar discretament la porteta.— Júlia, senyoret —amb el cap a dins.

Quan Júlia es va trobar, una vegada desaparegut el senyor Rafael, dins el despatx, es va quedar ben dreta, però mirant a terra. Els muscles, però, els tenia ben tirats enrere.

—No vol seure?

Va alçar la mirada. El despatx era reduït. Les quatre parets eren com aquells envans que havia vist als passadissos.

La taula estava gairebé al mig. Júlia es va preguntar per què els dos cantons del davant tenien aquelles cantonades, de fusta treballada, que sobreixien per dalt. «Deu ser perquè els papers no caiguen.» Es va adonar que deia que no, amb el cap. La mare la renyava si contestava així, però ara s'havia quedat sense saliva.

—Que sí, Júlia. Vinga ací, a la butaca. No veu que si vostè no seu jo tampoc no puc fer-ho?

«Em dóna lliçons de comportament? No en necessite, jo!»

—Perdone, senyoret. Em pensava que era només un moment.

Va avançar i va seure. Ell va seure aleshores darrere de la taula, amb un somriure cortès.

—Volia parlar-li. Però no s'espante, que no és per bonegar-la. Tot el contrari.

—No m'espante, jo. Vostè dirà.

—És per això d'ahir. No sap com de greu em va saber.

—Ho lamente molt, senyoret, si el vaig ofendre. No en tenia intenció.

—Ofendre'm? Tot el contrari. Si l'he cridada ha estat per demanar-li perdó, jo a vostè.

Júlia el va mirar. Recordava, quan era xicona, que tenia por dels gossos i un dia el pare li va dir: «Si et trobes un gos, para't i mira'l als ulls. T'adonaràs que és ell qui té por de tu. Tu li pots fer més mal que no ell a tu. I ell et tem. Però si corres o li dones a entendre que ets tu qui el tems, el gos et perdrà el respecte, s'adonarà que és ell qui et pot fer mal a tu, i aleshores t'atacarà». Júlia mai més no va témer els gossos. Ara, li havia vingut el mateix pensament. Va callar

i el va mirar als ulls. I com havia fet amb el primer gos que va trobar després de la recomanació del pare, el va analitzar. Estava nerviós. Creuava i descreuava les mans, que reposaven sobre l'escriptori. I evitava la mirada directa de la xica.

–Vostè va dir que tenia fred a l'hivern.

–Ho vaig dir sense mala intenció. –Tenia la veu calmada, les galtes fredes. Les mans reposaven sobre els genolls i els palmells els tenia secs, ara.

–No, si té raó. No és això...

–No em vaig adonar que si estava allà aquell senyor, que podia ser un client, no havia d'haver utilitzat tanta franquesa.

–Júlia, no ho entén. Crec que té raó. A l'hivern fa fred. En este despatxet també, no crega. Opine que va fer ben fet de dir el que pensava. Mai no m'han agradat les persones servils, que només perquè un és l'amo, no han de parar de complaure't. No m'agrada. Ferrandis, sap?, el del ferro, és d'una altra pasta. Ell creu que els obrers li han d'estar agraïts. Jo ho veig diferent: els obrers m'han d'estar agraïts a mi, però jo també he d'estar agraït als obrers. Entre tots, com una família, fem la faena. I cadascú hi posa el que pot o el que sap posar-hi. Però hui, quan ha vingut Rafael a preguntar-me si la partida havia d'estar per a dissabte, m'ha comentat que la va bonegar. No sap com ho he sentit, Júlia. Vostè va contestar, amb franquesa, sí, però amb educació. Això, eixe pocavergonya no ho pot entendre!

Ho anava entenent: al capdavant, al que li havia tocat el rebre era al senyor Rafael. Així que les mirades de reüll i el to de veu eren per això... Va sentir una satisfacció que l'esclafava. Va callar.

—No tenia cap dret a bonegar-la! Si algú m'ofèn, ja li ho faré saber jo! No sap vostè com és de difícil trobar encarregats que l'entenguen a un, sense necessitat d'explicar-ho tot!

«S'ha d'interpretar el que vol l'amo. Però si un s'equivoca, l'ha fotuda!»

—He volgut que sabera que l'he canviat de lloc, per eixe motiu. S'ha pres unes llibertats que no té i no li ho puc tolerar. Anirà a les selfactines i Josep serà l'encarregat de vostès, les de les estameres.

—Això no, senyoret! —va saltar—. No vull... no voldria que per culpa meua...

—Això demostra que té bons sentiments. Però ja està fet. I si la inquieta què puguen dir les altres obreres, o el mateix Rafael, no s'ha de preocupar. Ni ell dirà una paraula, ni ningú n'ha de fer res.

—Vostè m'ha cridat al despatx... Perdone'm. M'ha dit que li agrada la franquesa. I, la veritat, les companyes voldran saber...

—També ho he pensat. Perquè hi ha una altra cosa que li vull dir. Júlia: que vostè és una xica neta, polida i treballadora, ho sé jo, ho sap Rafael i possiblement ho saben tots els que la coneixen. Per això no és gens estrany el que ara li demanaré. Sap?, la meua dona està malalta.

—Ho havia sentit dir. No sap com ho lamente.

—Està molt malalta. Ma mare diu que necessitem una altra cambrera, per a Cecília. Té molts dolors, sap? A casa ja ningú no ho pot aguantar. Ja li he parlat a la mare. Li he dit que a la fàbrica tenim una xica neta i curiosa i que en parlaria amb ella.

—Vol que vaja a sa casa de cambrera?

–Exactament. I la paga seria bona. Evidentment, n’ha de parlar amb sa mare, perquè, com és lògic, es quedaria tot el dia a casa. Però, sap?, menjada i vestida, i una paga que no és mala cosa, pot fer un raconet... M’han dit que festeja.

–Ma mare va a llavar roba i...

–És diferent. El que jo li demane és de molta més responsabilitat. Digà’m: què guanya ara?

–No és això.

–Per favor, parle’m amb franquesa. Com si fóra son pare.

–Jo estic molt agraïda del seu oferiment, senyoret. Però...

–Parle, li ho pregue.

–Ho sentiria molt... No voldria que creguera... Però la mare guanya poc. Sense el que jo guanye no sé què faríem.

–Però...

–Totes les coses tenen un final, senyoret.

El senyor Romeu ho va entendre, a la fi. Va callar un instant, i va jugar amb uns papers.

–I tant, i tant. No hi havia pensat. La veritat és, i em dol dir-ho, que ha pensat encertadament. Això demostra que és vostè previsor, que no fa les coses a la babalà i que reflexiona. Sí, sí, té raó. Cecília no pot durar. Però això no l’ha de preocupar gens ni mica: el lloc a la fàbrica el té assegurat.

–No voldria que pensara, senyoret... Jo desitge mil anys de vida i salut a la senyoreta. Però, en les meues condicions, perdone, però s’ha de pensar en tot.

–Si vol li ho firme en un paper! No siga desconfiada, xiqueta! Vostè parla amb sa mare hui mateix. Demà em diu la resposta, si vol. Que si vostè –cosa que dubte– ha deixat

alguna cosa per pensar, la mare la pensarà. Quan tot acabe, i Déu vulga que siga per molts anys, tindrà el seu lloc. El mateix o un de millor, si n'hem quedat contents. Iestic segur que ni vostè, ni sa mare, ni la meua família tindrem motius per a penedir-nos-en.

–Però el senyor Rafael...

–Per ell no patisca: això ja està decidit. I no dirà res a ningú.

–No és tampoc cap secret.

El senyor Romeu pensà que era una mossa ben descarada. Això no li ho hauria consentit a una altra: cap secret! Com si no estiguera... portant-se com un pare. Va veure els llavis, rojos com clavells, de la Júlia, el coll llarg, coronat d'un cabell magnífic, recollit en un monyo maldestre. Va mirar els ulls, foscos, brillants, i els pòmuls de poma.

–Senyoret, no cal que parle amb la mare. Ella estarà contenta, li ho puc assegurar. Només que no he servit mai i no sé si...

–No es preocupe, que ja n'aprendrà. I a casa –va riure sor-neguer– no passarà fred a l'hivern. La mare és molt fredolica i allí tot el món passa calor. Li sembla bé començar el dia u?

Quan va tornar al seu lloc, el senyor Rafael passejava nerviós, i les dones parlaven a crits. No les bonegava. A Júlia la va mirar com si li demanara noves, però no va gosar adreçar-se-li. A penes posar-se davant del teler, el xiulet es va disparar. Totes la van envoltar. I ella somreia, fent-se de pregar.

–Que me'n vaig a servir a sa casa. Que la dona està molt fotuda. I que si sóc tan neta i que busquen cambriera.

I els oh! i els ai!, i quina sort, i quina casassa, i que si l'ha-
via pessigada. I ella reia, i protestava, i contava, i xarrava.

Rafelet també va estar content. I fins i tot Glòria va esbandir el cansament per a dir-li que «sí totes esperàvem que la despatxava», i que «quina sort», i que «ara sí que podreu estalviar».

No volia despertar-la, a la mare. Però li hauria agradat dir-li-ho. La va mirar dormir i va fer sorollets, per veure si... Però no ho va aconseguir i a la fi es va colgar al llit. Li va costar agafar el son. L'endemà, la primera cosa que faria seria dir-li a la mare: «Sap què m'ha passat, a la fàbrica?». I ella diria quatre renecs. Però quan sabera la paga... ja no renegaria. De segur que estaria contenta. Tindria el pis per a ella sola. No hauria de beure d'amagat l'aiguardent de fer pastís. Ni bullir la llet als matins. O potser buscaria algun però? El que havia de deixar ben clar és que ella li donaria el mateix que guanyava ara. La resta... per a ella. Per a casar-se. Per als mobles. O per a unes sabates. I un vestit. Per què no? Al cap i a la fi, la faena seria pesada. Ara s'havia d'entendre amb la màquina. I l'estona del menjar era agradable. Allí es trobaria sola. Però hi hauria llençols de fil i una llar ben gran. I carn els diumenges. Això sí, era gent que pixava rosaris... Mira que si la feien anar a missa! Però, no, la malalta podia necessitar-la.

I així va divagar i divagar fins que es va adormir. Va tindre uns somnis preciosos: hi havia un tou d'herba assolellada i tot de llumetes li queien a sobre. Hi havia gent, però no podien empaitar les llumetes. S'hi va posar ella i totes li van caure a sobre. Eren fresques i toves. Resplendents. Es va gitar a l'herba i les llumetes la cobriren, i tots deien: «Com ho ha fet, això?».

Es va despertar com si haguera dormit deu hores. Va sentir traginar la mare a la cuina, però no cantava. Va obrir la finestra i un solàs de mil dimonis quasi la tira a terra.

–Ja t’has despertat, Júlia? Són les deu, gandulota. Hui fas festa, reconsagrada. Ha vingut de matinet l’encarregat. La fàbrica està tancada. L’ama ha mort esta nit. I quina delicadesa, vindre a avisar-nos!